

Het geloof valt niet meer af te bakenen

De scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, Bas Plaisier, heeft de kerken gevraagd anders om te gaan met randkerkelijkheid. Dat is inderdaad nodig. Sterker nog: het begrip 'randkerkelijkheid' heeft zijn tijd gehad. Het mag in de prullenbak. Wat er lange tijd mee werd aangeduid, bestaat niet meer. De veranderingen op het erf van kerk en geloof betekenen onder andere dat de kerk en geloof geen rand meer hebben.

[tekst] Henk Vijver

Randkerkelijkheid is als begrip ontstaan in een tijd waarin gelovigen nog precies wisten wat voor gedrag en levenswijze hoorden bij het geloof en het kerklidmaatschap. Een kerklid was herkenbaar aan duidelijker gedragingen, zoals geregelde kerkgang, het laten dopen van kinderen, lidmaatschap van kerkelijk gekleurde maatschappelijke organisaties, het lezen van bepaalde kranten, boeken en tijdschriften en het aanhangen van een aantal meningen. Een gereformeerde – om maar een voorbeeld te geven – was lid van de ARP, het CNV, las *Trouw*, deed op zondag niet aan sport en was loyaal aan het koningshuis.

In een tijd, waarin kerk en het gedrag van kerkmensen duidelijk vastliggen, is het mogelijk van randkerkelijken te spreken. Randkerkelijk is dan iemand die weliswaar lid is van de kerk, maar niet voor 100% meedoet aan de handelingen en gedragingen die daar volgens de heersende zede bij horen. Het begrip 'randkerkelijk' is dus nooit een neutraal-beschrijvend begrip geweest, maar had een normatieve lading. De term hield een negatief oordeel in over degene die zo werd betiteld. Wie randkerkelijk werd genoemd, was een probleem. Zo iemand voldeed niet aan het heersende verwachtingspatroon voor wat betreft kerkelijke deelname. Hij zat op de rand en moest naar binnen worden gehaald. En als dat niet lukte, moest hij worden uitgeschreven.

Zoektocht

Tegenwoordig is het veel minder duidelijk wat kerk is en vooral wat het bijbehorend geloof en de bijbehorende levenswijze van kerkleden zouden kunnen zijn. Er is in dat opzicht een grote mate van pluriformiteit ontstaan binnen de kerken. Een protestant van vandaag kan lid

zijn van VVD of SP, 's zondags op de tribune zitten bij zijn favoriete voetbalclub en trouw lezer zijn van *de Volkskrant*. En wellicht nog belangrijker: minder dan vroeger zijn er mensen die zich naar eigen oordeel in het centrum van de kerk (en van het geloof!) bevinden en die het derhalve aandurven over anderen te zeggen dat zij op het randje zitten.

Kerk, in de zin van een vastomlijnd geheel met bijbehorende gedragscode, bestaat niet meer. En ook geloof is voor de meeste gelovigen niet meer een vaststaand pakket. Het is een zoektocht geworden. Dat kerk en geloof niet meer zijn af te bakenen zoals vroeger, betekent dat ook de rand van kerk en geloof niet meer vastligt.

Randkerkelijkheid bestaat niet meer, omdat de kerk die door dat begrip werd voorondersteld, niet meer bestaat. Wie de term nog gebruikt gaat uit van de kerk-van-vroeger. Wie de normen van de kerk van vroeger hanteert, zal moeten constateren dat in de kerk van vandaag iedereen randkerkelijk is geworden. Kerkgangers verschillen in hun geloofsopvattingen, maar ook in frequentie, intensiteit, vorm en duur van deelname aan het kerkelijk leven. In zo'n situatie is niet een absolute norm vast te stellen waaraan geloof en kerklidmaatschap zouden moeten voldoen. Niemand houdt zich vandaag immers nog aan de normen van kerklidmaatschap zoals die vroeger golden. Maar waarom zou je de normen van vroeger willen opleggen aan gelovigen van vandaag?

Veel positiever en zinniger is het om vast te stellen dat het begrip randkerkelijk heeft afgedaan. Dat mag winst heten. Wie wil veroordelen, heeft een steen minder tot zijn beschikking.

Eigen keuzen

Het grootste verschil met de situatie van vroeger is dat mensen vandaag zelf hun geloof kiezen. Zij verwachten niet meer (zoals vroeger) dat de kerk hen het ware geloof voorschrijft. Een kerk die dat nog wel pretendeert te kunnen, verliest onverbiddelijk het contact met de mensen. In de zomer van 2007 verzekerde het Vaticaan nog eens dat de rooms-katholieke kerk de enige ware kerk is. Het is een perfect voorbeeld van een kerk die niet begrijpt - ook niet wenst te begrijpen - hoe mensen vandaag met geloof bezig zijn. Een kerk die wel feeling wil houden met de mensen in hun spirituele zoektocht, zal een ander zelfbeeld ontwikkelen. De kerk van nu is niet meer hoedster van het ware geloof, maar ontmoetingsplek voor mensen die in gesprek met elkaar willen denken over het leven en de vele vragen die het oproept; mensen die zich voor die gemeenschappelijke bezinning willen laten inspireren door verhalen van vroeger en vandaag waarin wijsheid en geloof te vinden zijn. De kerk van nu beseft en accepteert dat die mensen hun eigen keuzen maken en zich niet meer door een autoritaire kerk naar de rand van het geloof laten manoeuvreren.

Publiciste Karin Melis verwoordde deze nieuwe situatie treffend in haar commentaar op het rooms-katholieke totaalpakket van sacramenten, zegeningen, leerstellingen en dogma's: "Als kind van deze tijd maak ik daaruit mijn eigen keuzen. Dus geen carnaval (te lawaaierig), geen Tweede Paas-, Kerst- en Pinksterdag (hebben geen bijbels fundament), geen zegeningen van materiële goederen (onzin), maar wel weer boetedoening (altijd prijs!), wel vasten, te beginnen met Aswoensdag (altijd terecht) en wel de eucharistie (geen verklaring). En wat zondig is, dat bepaal ik zelf." (Trouw 26.05.07)

Geloof wordt door steeds meer mensen ervaren als een zaak van vrije keuze. En ze hebben groot gelijk. Een prachtig voorbeeld daarvan geeft de hoofdpersoon in de roman *"Het leven van Pi"* van de Spaans-Canadese schrijver Yann Martel. De jonge Pi voelt zich tegelijk aangetrokken tot het christelijke, het moslim en het hindoe geloof en hij verbindt die drie dan ook met elkaar. Voor hem zelf is dat geen enkel probleem. Hij luistert met evenveel aandacht

en plezier naar elk van de voorgangers van de verschillende godsdiensten. “Ik wil gewoon God liefhebben”, zegt hij. Maar dan komt hij toevallig een keer op straat de drie officiële vertegenwoordigers van die religies tegelijk tegen, de pandit, de imam en de priester. En dan blijkt dat zij daar volstrekt anders over denken. Hoewel ze lijnrecht tegenover elkaar staan in hun afwijzing van elkaars geloof, zijn zij het roerend met elkaar eens in hun afwijzing van het geloof dat Pi er op nahoudt: “hij kan niet tegelijk hindoe, christen én moslim zijn. Dat is onmogelijk. Hij moet kiezen”.

Dat is de aloude exclusieve waarheidsaanspraak van religies. En elke geestelijke instantie die pretendeert de waarheid te hebben, creëert een rand van mensen die daarover in twijfel verkeren. Randkerkelijkheid is met andere woorden een onvermijdelijk bijverschijnsel van een te zelfverzekerde religie. Randkerkelijkheid is het product van een kerk die beweert de ware te zijn of die claimt het ware geloof te kunnen vertolken. Ieder die daaraan twijfelt, wordt gediskwalificeerd als probleemgeval op de rand. Maar van zo’n kerk hebben we toch zo langzamerhand wel afscheid genomen? Als twijfel diskwalificeert, blijft niemand over.

Een enigszins ingekorte versie van deze tekst is op 19 oktober 2007 verschenen in VolZin, opinieblad voor geloof en samenleving.